

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Udrag fra Dramatik i udvalg

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Dramatik i udvalg", i Heiberg, Johan Ludvig: *Dramatik i udvalg*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 593. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl04val-shoot-idm140721242056496/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Dramatik i udvalg

- 136 *gæbe*: glør. – *Bryggersluffer*: ladvogne til transport af øltønder o.lign. – *geskæftig*: rastløst virksom, emsig.
- 137 *paa Theatret*: på scenen. – *vist*: givetvis. – *bliver (...) mulkeret*: får en bøde. – *Mulketen*: bøden. – *den Æsel*: det æsel, den idiot.
- 138 *Nicolai Kirke (...)* *Taaet*: se n.t.s. 11. – *sætte Dem til Sproiteværket*: sætter Dem til at betjene pumpeværket i den hånddrevne sprøjte. – *Klentningen*: ringningen (med langsomme, afmålte slag). – *angriber sig*: anstrenger sig. – *kimer*: ringer (med korte, hurtige slag).
- 139 *Dybt bevæges (...)* i *Sky*: citatet har ikke kunnet identificeres; det forekommer hverken i Reisers beskrivelse af Kbh.s brand 1728 (se n.t.s. 11), i Loreauxs for ildregnen berømte syngestykke *Lodoiska* (se n.t.s. 76) eller i Ingemanns *Varners poetiske Vandringer* (se n.t.s. 61). – *vist*: givetvis. – *Svalen*: svalegangen, den overdækkede balkon. – *kommer Timerne ihu*: husker den tid. – *Taanvægteren*: vægteren, der fra et kirketårn holder udkig efter ildebrande, skibes ankomst osv. – *Hører*: (bydemåde flertal) hør. – *Formue*: magt, evne, kraft.
- 140 *Pidsk*: hårpisk, fletning, der hænger frit ned i nakken, alm. fra (mænds) parykker. – *Bukler*: krøllede hårløkker (især i paryk). – *pludsket*: forpjudet, i uorden. – *frygtelige Ildebrand*: hentydning til (titlen på) C. F. Reisers værk om Kbh.s brand 1728 (1784), se n.t.s. 11. – *korsed mig (...)* *Jesu Navn*: det blandt almuen alm. magiske middel mod spøgelse.
- 141 *Patroner*: herrer og beskyttere. – *Carl Friedrich Reiser*: se n.t.s. 11. – *Stads-Chirurgus*: (ty.-lat.) by-kirurg. – *Stands-Personer*: fornemme folk. – *Residentzen*: residensbyen (hvor regeringen og regenten residerer). – *nedrige Stand*: jævne folk, »menigmands«. – *Gønsholdninger tiltrøds*: uden at tage mig af (kritik fra) umodne drenge, hentyder til en formulering i Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. xxiii. – *Glorie*: ære. – *frygterlige Ildebrands Historie*: pga. Reisers ufuldkomne danskundskaber blev hans værk faktisk udgivet (og kendt og latterliggjort) under titlen »Historisk Beskrivelse over den mærkværdige og meget frygterlige [] store Ildebrand 1728« (jf. n.t.s. 11). – *Forglemte Pastor Schreiber Hat og Stok*: hentydning til Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. 22f, stokken er Heibergs tilsætning; Mathias S. fra 1712 præst ved Skt. Petri (tyske) Kirke i Kbh.– *tysk Soldat (...)* *brændte nok*: hentydning til Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s.15f. – *Åsen*: æsel, »bæsts«. – *med Brag (...)* *begik en bok*: hentydning til Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. 38f. og 35. *Blasen*: hus på hjørnet af Gammeltorv og Nørregade i Kbh.; *begik*: begik, citatet er valgt til latterliggørelse af Reisers usikre og udtaleafhængige retskrivning; på

det anf. st. (Reiser 1784, s. 35) o.a. st. hos Reiser staves faktisk »begig«. *brandt-Mayoren*: se foreg. n.; *bock*: buk, dumhed, fadæse. – *Frue-Taarn*: tårnet på Vor Frue Kirke, domkirken i Kbh. – *Frue-Taarn (...)* *saac dingle*: hentydning til Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. 45. – *gav tre (...)* *Kommenskringle*: hentydning til Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. 59 el. 69. – *Skilling*: møntenhed af ringe værdi, 1/96 rigsdaler, ca. 10 øre i 1990'er-værdi. – *Kommenskringle*: bagværk besat med kommenfrø, alm. i det 18. og 19. årh. – *Blandt (...)* *Plads*: en fuldstændig urealistisk selvovervurdering, et fremtrædende træk i Reisers personlighed (jf. n.t.s. 11) – *Det ny Jerusalem*: evigheden, Joh. Åb. 21,9ff. – *Ceneighed*: tilbøjelighed, germanismen er typisk for Reisers sprog (jf. n.t.s. 11). – *alskens Spotterie*: se n.t.s. 11; Reisers posthume selvbiografi bærer titlen *Liv, Levned- og Forfølgelseshistorie*. – *Kingos gyldne Psalme*: Thomas K.s (1634–1703) salmedigtning er betydningsfuld og omfattende; g. har generelt den billedlige betydning: herlig, glimrende; her sigtes dog nok specifikt til salmen til første påskedag fra »Vinter-partens« (1689): »Som dend Gyldne Sool frembryder« (Kingo, *Digtning i udvalg*, udg. af Marita Akhøj Nielsen, Danske Klassikere, DSL, 1995, s. 384). – *mødig*: træ: – *Abraham (...)* *Har sagt*: Luk. 16,25. – *Fortunas Hjul stod (...)* *fast*: F. (lat.): lykke, skæbne; ofte personificeret i kvindeskikkelse; denne antikke lykkel-el. skæbnegudinde afbildedes i middelalder og renaissance sammen med et hjul (som sit attribut) el. anbragt i centrum for et hjul (som hun drejer); dette hjul symboliserer da lykkens omskiftelighed, så at den, for hvem det stod fast, har haft stabile (gode) kår. – *Gedenke, Sohn (...)* *Leben hast*: (ty:) Husk på, min søn, at du har fået dit gode allerede, medens du levede, Luk. 16,25, citeres således (på tysk) i Reisers værk (se n.t.s. 11), 1784, s. 97. – *hemeden*: her på jorden, i jordelivet, Reiser var kendt for sin naive religiositet.

- 142 *i slige Luer (...)* *gamle Kjøbenhavn gik op*: se n.t.s. 141. – *gig*: gik, se n.t.s. 141. – *allene jeg det har beskrevet*: endnu en anmassende selvovervurdering, eftersom Reiser ikke har været ene om at skildre Københavns brand 1728, det har også fx Holberg gjort (i sit 2. såkaldte levnedsbrev fra 1737). – *og*: (trykstærkt) end, også. – *hin beskrevne(s)*: Kbh.s brand 1728. – *Bønespil*: børneleg, »nul og nix«. – *rart*: pænt, udsøgt. – *Jo galere, jo bedre*: gl. talemåde (Mau 2662), anvendt som omkvæd i slutningsangen i J. H. Wessels tragedieparodi *Kierlighed uden Strømper* (1772). – *Flor*: blomst(ring). – *med mig vil søve/Af samme Fad*: s. = søbe; indgå i tæt fællesskab med mig. – *min Maneer (...)*